

KONFERENCIA
 AZ ELEKTRONIKUS SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMOKKAL
 KAPCSOLATOS JOGVÉDELMI KÉRDÉSEKRŐL

Vida Sándor

Budapesti Francia Tudományos és Műszaki Dokumentációs Központ

A müncheni Max Planck Institut für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht /Intézet a külföldi és nemzetközi szabadalmi-, szerzői- és versenyjogi kérdések tanulmányozására/ 1967. október 18-án nemzetközi konferenciát rendezett az elektronikus számítógépi programokkal kapcsolatos jogi védelem fontosabb kérdéseiről.

Az első előadást B.A.RINGER, az Amerikai Egyesült Államok Szerzői Jogvédő Hivatalának munkatársa tartotta "The Use of Copyrighted Works in Information Storage and Retrieval Systems" /Szerzői jogi oltalom alatt álló művek felhasználása információkat tároló és feldolgozó rendszerekben/ címmel.

Előadásában megemlékezett arról, hogy az Amerikai Egyesült Államokban az elektronikus számítógépek gyártásában és felhasználásában 1964. óta olyan ugrásszerű növekedés történt, ami az információk közlése terén és magában az emberek életében is teljesen új korszakot nyitott. Valóságos forradalomnak nevezte ezt, amely talán egyike a történelem legdöntőbb eseményeinek, s amelynek jelentősége ma még valójában alig mérhető fel.

Az előadó rámutatott arra, hogy az elektronikus számítógéptech-nika elterjedésének jelentőségét gyakran hasonlítják a könyvnyomtatás feltalálásához: a nyomtatott szöveg lehetővé teszi az írásművek tömeges terjesztését; ezzel szemben az elektronikus számítógéptech-nikával az írott szövegek nagyrésze feleslegessé válik. Végső soron lehetővé teszi ugyanis, hogy az emberek bárhol a világon, bármely szerző művéhez hozzájussanak egyszerűen úgy, hogy gépeken gombokat nyomnak be. Ezért amint a könyvnyomtatás feltalálása a szerzői jog létrehozásához vezetett, úgy feltehető, hogy a jövőben viszont az elektronikus számítógépek széleskörű alkalmazása fogja a szerzői jog ma ismert felépítményét alapvetően megváltoztatni.

Nézete szerint számolni kell azszal, hogy a szerzői jogi oltalom alatt álló művek ezrei vagy milliói - könyvek, cikkek, ábrák, térképek, filmek stb. - már a közeljövőben is csak egy példányban készülnek és információtároló berendezésekbe nyernek betáplálást. Az információtároló elektronikus gépeket pedig táviróval, laser-sugárral, műholdakkal, esetleg további elektronikus számítógépekkel irányítják

majd. E berendezések a közintézményekben, vállalatoknál, valamint az egyes emberek otthonában egyaránt hozzáférhetőek lesznek. Ez pedig majd azt jelenti, hogy bárki, aki a megfelelő gombot megnyomja, a be-táplált művekről másolatot kaphat. Ilyen körülmények között természetesen a nyomdai többszörözés számos esetben feleslegessé fog válni.

E lehetőségekre figyelemmel tárgyalta az előadó a szerzői műveknek elektronikus számítógépek felhasználásával kapcsolatos jogi kérdéseit, amelyek az Amerikai Egyesült Államokban a jogszabályalkotó szervek számára - a szerzői jog folyamatban lévő kodifikációja során - már most is komoly gondokat okoznak.

Az előadást követő vitában számos érdekes gondolat hangzott el. C.J. de HAAN, a holland Szabadalmi Hivatal elnöke annak a nézetnek a dolt kifejezést, hogy a szerzői jogot jellemző kizárólagossági jogok súlypontja eltolódást fog szenvedni. Ezenfelül az is várható, hogy a könyv- és lapkiadó vállalatok helyébe az elektronikus számítógépek előállítói lépnek, mint a szerzők alkotásainak felhasználói, terjesztői. E megváltozott viszonyokra tekintettel szükséges lesz a szerzői díjazás új rendszerének kidolgozása, figyelemmel a művek elektronikus számítógépek útján történő hasznosítására.

K.HAERTEL, a Német Szövetségi Köztársaság Szabadalmi Hivatalának elnöke arra mutatott rá, hogy az egyén szerzői joga alighanem majd a jövőrezt szenved a tudományos-technikai forradalom következtében, ami végső soron a szerzői jog kollektivizálásához vezet. Ezt - a szerzői jog szempontjából sajnálatos helyzetet - mindannyian kénytelenek vagyunk, ha rezignáltan is, de tudomásul venni.

R.ELLSCHIED egyetemi tanár /Köln/ a technika és a tudomány fejlődésének fényébe állítva a kérdést, hangsúlyozta: egyetlen ország sem engedheti meg magának, hogy a gazdasági fejlődést jogi szempontok miatt akadályozza. Ezért egyes személyek jogának /Privatrechte/ háttérbe kell szorulnia az esetben, ha a közösségnek ehhez jelentős érdeke fűződik.

E.ULMER egyetemi tanár /München/ ugyancsak azt mondta, hogy a jövőben a tudományos eredmények bizonyos részét nem is fogják írásba, szakcikkekbe foglalni, hanem közvetlenül elektronikus számítógépekbe táplálják be. Erre kezdeti példák már ma is találhatóak a vegyipari tárgyú közlemények terén. Ennek az irányzatnak erősödése esetén feltehető, hogy a szakfolyóiratok cikkeinek jelentős részét is elektronikus számítógépekbe táplálják majd be. Ez pedig számos folyóirat megszűnéséhez, valamint bizonyos folyóiratok példányszámának jelentős csökkenéséhez vezethet. Ezért azt ajánlotta, hogy elsősorban a szakirodalmi kiadó vállalatok készüljenek fel erre a várható új helyzetre.

A második előadást G.KOLLE tudományos kutató /München/ tartotta "Das Problem des Patentschutzes der Programme" /Elektronikus számítógépi programok szabadalomjogi tartalma/ címmel, aki a számítógépi programozás technikájának és folyamatának szabadalomjogi szempontból történt részletes elemzése eredményeként arra a - nem egészen meggyőző - következtetésre jutott, hogy a programok szabadalomjogi tartalmára nem lát lehetőséget.

A vita során W.WALLACE, az angol Szabadalmi Hivatal elnökhelyettese arról emlékezett meg, hogy Nagy-Britanniában az elektronikus számítógépeket előállító ipar nem érdekelt a programok szabadalmaztatásában. /Ez - véleményem szerint - azért különösen figyelemreméltó, mivel Nagy-Britannia második helyen áll a világban az elektronikus számítógépek gyártásában./

S.LJUNGMAN egyetemi tanár /Stockholm/ annak megfontolását ajánlotta, nem volna-e célszerűbb a megoldást a nehezen biztosítható szabadalomjogi védelem helyett más jogterületen keresni, nevezetesen az üzleti titok védelme körében, pontosabban a versenyjog területén.

M. von FILSECK ügyvéd /Düsseldorf/ bírálta az előadót, mert az a szabadalmi jog hagyományos fogalmaiból kiindulva kereste a megoldást. Az adott kérdés kapcsán ezzel szemben olyan új jelenséggel találkozunk, amelyet aligha lehet a hagyományos szabadalomjogi kategóriák alapján megoldani. A helyes megoldást - nézete szerint - pragmatikus módszerrel kell kutatni. Ez annál is inkább célszerű volna, mert a programokat készítő német irodák /tehát nem az elektronikus gépeket gyártó iparvállalatok/ nagyon is érdekelték abban, hogy az általuk kidolgozott programok szabadalomjogi oltalomban részesüljenek.

A harmadik előadást E.UJMER egyetemi tanár /München/ tartotta "Der Urheberschutz der Programme elektronischer Rechenanlagen" /Elektronikus számítóberendezések programjainak szerzői jogi oltalma/ címmel. Az előadás tulajdonképpen továbbfejlesztése volt a Bajor Tudományos Akadémia Filozófiai és Történelmi Osztálya 1966. október 11-i együttes ülésén nevezett által tartott korábbi előadásnak.^{1/}

Az előadó a következő gondolattal kezdte a kérdés tárgyalását: annak mérlegelése során, hogy az elektronikus számítógépi programokra kiterjeszhető-e a szerzői jogi oltalom, mindenekelőtt a következőket kell eldönteni: ha különböző programozóknak ugyanazt a feladatot kell megoldaniuk, ugy-e ezek lényegében azonos programokat fognak-e megszerkeszteni? Lehet-e olyan ideális programról beszélni, amelynek megszerkesztésére a legtapasztaltabb és legjobb programozóknak szükségszerűen képesnek kell lenniük? Széleskörű variációs lehetőségei állnak-e fenn a programok megszerkesztésének? E variációk közül a különböző programozók, akik önálló alkotótevékenységet fejtenek ki, saját egyéni utat járnak-e?

Szakkörök véleménye szerint a felvetett kérdésekre a következő válasz adható:

A megegyezés lehetősége a kis és egészen rövid programoknál fennállhat, nem zárható ki. Alapvetően széleskörű választási lehetőség áll azonban fenn. Ez szükségszerűen azt eredményezi, hogy minél terjedelmesebb a program, annál nagyobb lehet az eltérés a különböző programozók által ugyanazon feladat megoldására szerkesztett programok között.

^{1/} Bayerische Akademie der Wissenschaften. Sitzungsberichte. 1967.
1.sz. 19 p.

E válasz tehát elvi igenlését jelenti a számítógépi programok szerzői jogi oltalma lehetőségének.

A szerzői jogi oltalom kérdésének megválasszolása azonban mégsem történhet ilyen sommásan, szükséges az alkotófolyamat egyes fázisainak alaposabb vizsgálata is. Ez nagy vonalakban a következőket jelenti: a program kidolgozásának első fázisa a célkitűzés, a feladatok pontos meghatározása. Ez gyakran /különösen kereskedelmi vonatkozású programoknál/ figyelemmel az elektronikus számítógépek alkalmazásának lehetőségére, adatfeldolgozási blokkdiagramban nyer rövidítést. - A második fázist a megoldás feltárása és rögzítése képezi. E fázisban már a megoldás módszerének és elveinek kidolgozásáról van szó és annak alapján a program megszerkesztésének meghatározásáról; először kidolgozzák a program tervezetét, majd blokkdiagramját, ezután pedig blokkról blokkra haladva, a részletes megoldásokat. Az előadó itt azt a hasonlatot használta, hogy a program kidolgozásának első és második fázisa egy viszonylik egymáshoz, mint a filmtéma vázlata a kidolgozott forgatókönyvhöz. - Végül a harmadik fázisban /hasonlóképpen ahhoz, amint ahogy a forgatókönyvből a film kiteretvényesedik/ az adatfeldolgozási blokkdiagramból maga a program áll elő, amely általában gépi nyelven készül és utasítások ezreiből áll. De ebben az utolsó fázisban, a kódolásnál is jelentős szerepe marad az egyén szellemi alkotó tevékenységének, nem utolsósorban az idősükségletet és a tárolószükségletet kell egymással összhangba hozni. És e vonatkozásban újra csak az állapítható meg, hogy a különböző programozók e munkafázisban is más és más utakat járnak és, hogy még az adatfeldolgozási blokkdiagram azonossága esetén is a programlépések jelentős eltérést mutatnak egymástól, különösen módjukat és mennyiségüket illetően.

A szerzői jogi oltalom lehetősége ezért tehát akkor lép be, amikor a program megszerkesztése első alkalommal nyer egyéni, individuális jelleget, általában tehát a programtervezet grafikai ábrázolásánál, majd pedig a programozás további és részletesebb lépésénél és a végleges programoknál.

A szerzői jogi oltalom lehetőségének alapvető igenlése mellett azonban az előadó rámutatott a szerzői jogi oltalom alóli kivételekre és az oltalom korlátaira is.

Nevezetesen, kivételt képeznek az oltalom alól azok a programok, amelyek felhasználása az egész társadalom részére nyitva áll. Ilyenek elsősorban azok, amelyek programkönyvtárak formájában valamennyi felhasználó rendelkezésére állnak, katalógusokban közzétettek és bármely megrendelő által beszerezhetők. Ezek ugyanis általában olyan programok, amelyek tipikus feladatok megoldására alkalmasak, vagy olyan alprogramok /szubrutinok/, amelyek nagyobb programokba mint azok elemei építhetők be. E programok szabadabb tétele mindenekelőtt azért indokolt, mivel mint rövid programok viszonylag kevés utasításból állnak, és ezért individuális jellegük is alig van.

A jogi oltalom korlátját képezi végül az a körülmény, hogy szerzői jogi oltalomban csak a mű részesülhet. A mű létrehozásának alapjául szolgáló alkotó tevékenység módszere /pl. a válogatás módszere/, szabályok, elvek, formulák ellenben nem képezhetik szerzői jogi oltal-

lom tárgyát, oltalmat csupán az ezek felhasználásával létrehozott konkrét program élvezhet. A feladatok megoldásának alapjául szolgáló elvek tehát szabadon maradnak /oltalmat nem élveznek/, mert itt, akárcsak másutt, a szerzői jog nem állhat utjába tantételek és felismerések felhasználásának. A szerzői jogi oltalom köre tehát a konkrét, eseti programozási megoldásokra korlátozódik. Ez más szóval azt jelenti, a jog nem zárja ki, hogy harmadik személy saját programjának kidolgozásánál a programfeladatok megoldásának alapjául szolgáló elveket, módszereket és formulákat felhasználja.

Lehetséges, hogy a programozók e jogi megoldással elégedetlenek lesznek, mert elsődleges és legnemesebb szellemi tevékenységük, nevezetesen a megoldási elvek felismerése, nem részesül jogi oltalomban. Az oltalom csak a programozói tevékenység másodlagos eredményeire, a programfolyamatok részletes kidolgozására terjed ki. E jogi megoldás azonban a tudományos művek szerzői jogi védelmének szabályaiból fakad, amelyeknél a jog az oltalmat ugyanilyen korlátok közé szorítja.

A rendkívül érdekes előadáshoz fűzött számos megjegyzés közül most csupán egyről kívánunk megemlékezni, amely egyben alkalmas a jogi megoldások végességének szemléltetésére is. C.J. de HAAN, a holland Szabadalmi Hivatal elnöke zárószavában arra mutatott rá, hogy az elektronikus számítógépi programok jogvédelme kérdésének felvetése jogi ismereteink határainak, korlátozottságának bevallását teszi szükségessé. E problematika a szabadalmi és szerzői jogi oltalom szélső határán mozgó kérdéseket vet fel, ezért a jogi oltalom megengedhetősége mellett és ellene szinte ugyanolyan súlyú érvek hozhatók fel. Ő saját személyében nagyobb rokonszenvvel fordul azok felé az érvek felé, amelyek a jogi oltalom megengedhetősége mellett szólnak, e kérdés azonban semmiképpen sem dönthető el az egyén érzelmei alapján. Az elektronikus számítógépi programok jogi oltalma kérdésének elméleti és gyakorlati megoldása olyan feladat, amelynek érdekében a konferencia csak az első - bár igen eredményesnek mondható - lépést tette meg.

=□=

VIDA, S.: Conference on problems of legal protection of electronic computer programmes

Three lectures as well as the discussions at the Conference on Foreign and International Patent Rights, Copyrights and Competition Rights organized by the Max Planck Institute at Munich in October 18 1967, are reviewed in brief.

In his lecture entitled The use of copyrighted works in information storage and retrieval systems, Miss B.A.RINGER /USA/ came to the conclusion that the widespread use of electronic computers will cause basic changes in copyrights.

G.KOLLE /German Federal Republic/ in his lecture on protection of patent rights of electronic computer programmes reached the final conclusion - which however does not seem to be quite convincing - that there is no possibility to protect the patent rights of computer programmes.

On the other hand E.UJMER /German Federal Republic/ pointed out in his lecture on the protection of copyrights of electronic computer programmes that there is, in principle, a possibility to protect these copyrights considering the limits of such protection, similar to the protection of the copyrights of scientific works.

°°

ВИДА, Ш.: Конференция по вопросам защиты прав в связи с программами для электронно-вычислительных машин

Краткий отчет о трех докладах и о прениях, прослушанных на конференции, проведенной 18 октября 1967 года Институтом по исследованию зарубежного и международного патентного, авторского и конкурентского права, имени Макса Планка в Мюнхене.

Б.А.РИНГЕР (США) Использование трудов защищаемых авторским правом в системах накопления и обработки информации. В этом докладе автор приходит к заключению, что широкое применение электронно-вычислительных машин приведет к коренным изменениям в области авторских прав.

Г.КОЛЛЕ (ФРГ) Право патентной чистоты программ для электронно-вычислительных машин. Автор, в конечном итоге, приходит к выводу, не кажущемуся, однако, убедительным, что в отношении программ для электронно-вычислительных машин нет возможности обеспечивать патентную чистоту.

Профессор Е.УЙМЕР (ФРГ) Защита авторских прав на программы для электронно-вычислительных машин. В отличие от предыдущего доклада, автор излагает принципиальные возможности защиты авторских прав в отношении программ для электронно-вычислительных машин, при условиях сходных с защитой авторских прав на научные труды, то есть в определенных рамках защиты.

s^ss

VIDA, S.: Konferenz über Fragen des Urheberschutzes der Programme elektronischer Rechenanlagen

Drei Vorträge und die darauf folgende Diskussion an der Konferenz über Fragen des ausländischen und internationalen Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrechtes, veranstaltet durch das Max Planck Institut am 18. Oktober 1967 in München, werden kurz besprochen.

Frl. B.A. RINGER /USA/ gelangt in seinem Vortrag Die Anwendung von unter Urheberschutz stehenden Werken in Informationsspeicher- und Informationsrecherchesystemen zur Schlussfolgerung, dass die ausgedehnte Anwendung von elektronischen Rechenanlagen im Urheberrecht grundlegende Veränderungen mit sich bringen wird.

G. KOLLE /Deutsche Bundesrepublik/ bringt in seinem Vortrag über das Problem des Patentschutzes der Programme die nicht ganz überzeugend erscheinende Folgerung, dass keine Möglichkeit zum Patentschutz der Programme für Rechenanlagen besteht.

E. UJMER /Deutsche Bundesrepublik/ führt demgegenüber in seinem Vortrag über den Urheberschutz der Programme elektronischer Rechenanlagen aus, dass der Urheberschutz der Programme elektronischer Rechenanlagen prinzipiell möglich ist, u.z. unter ähnlichen Bedingungen wie jene von wissenschaftlichen Werken, d.h. unter Beachtung der Schranken des Schutzes.

111